

Śródka, Andrzej

Wspomnienia pośmiertne : Stanisław Bilewicz (1903-1962)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 189-192

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW BILEWICZ /1903-1962/

Stanisław Bilewicz urodził się 26.III.1903 w Jędrzejowie w woj. kieleckim jako syn Franciszka, notariusza i Wandy z Żelichowskich. Do gimnazjum chodził w rodzinnym Jędrzejowie /do r. 1923/, po czym wstąpił na studia zoologiczne w Uniwersytecie Warszawskim, gdzie pod wpływem Mieczysława Konopackiego i Jana Tura ustaliły się główne dziedziny jego przyszłych badań - mechanika rozwoju i teratologia. Studia ukończył ze stopniem doktora filozofii /1929/ na podstawie pisanej pod kierunkiem Tura pracy "Badania nad rozwojem potworności podwójnych" /1932/, będącej pewnym rozwinięciem wcześniejszej rozprawy "W sprawie wielkości absolutnej złożonych potworów zarodkowych" /1929/. Bilewicz wykazał wówczas, że potworności podwójne powstają nie przez rozszczepienie jednego zawiązka, lecz przez działanie dwóch centrów twórczych, powstających w rozwijającym się zarodku.

Po doktoracie pracował do wybuchu wojny jako starszy asystent Katedry Biologii UW, a od r. 1934 uczył też biologii w I gimnazjum w Warszawie. W jego badaniach naukowych przeważać zaczęły problemy embriologii "prawidłowej". Do najciekawszych prac należały tu: "Z badań nad genezę śródbłonki naczyń u ptaków" /1933; wraz z P. Słonimskim/, "O zawartości glikogenu w całym ciele i w wątrobie larw *Rana temporaria* L. podczas przeobrażenia" /1937/, a zwłaszcza

"Z doświadczeń nad wpływem jakości pokarmu na rozwój kijanek" /1935/ i "Die Änderungen des Glykogenegehaltes während der Metamorphosen der Kaulquappen" /1938/. W pierwszej z tych prac opracował Bilewicz oryginalną metodą żywienia hodowlanego kijanek, zmniejszającą niemal całkowicie znaczną dotąd śmiertelność tych form, a drugiej zaś - badając wpływ głodzenia na rozwój form larwalnych płazów - wykazał gromadzenie się zapasów glikogenu w okresie wzrostu i ich wyczerpywanie się w decydującym stadium metamorfozy.

Podczas obrony Warszawy we wrześniu 1939 walczył w stopniu porucznika w 36 p.p. Od r. 1940 był więziony w hitlerowskich obozach jenieckich w Prenzlau, Koenzburgu i w Murnau, gdzie zorganizował i prowadził Wyższe Kursy Nauczycielskie. Po uwolnieniu w r. 1945 służył jako oficer Wojska Polskiego we Włoszech i w Anglii. Do kraju powrócił w roku 1947, obejmując stanowisko adiunkta Zakładu Biologii w Państwowym Zakładzie Higieny w Katowicach.

W roku 1949 habilitował się z zakresu zoologii i biologii w UW; w tymże roku otrzymał tytuł profesora kontraktowego Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie, obejmując Katedrę Antropobiologii. W r. 1954 został profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Biologii, a w r. 1955 - kierownikiem Katedry Biologii i Antropobiologii tej uczelni. W latach 1954-1956 był prorektorem, w 1956-1959 - rektorem AWF. Jednocześnie w latach 1953-1959 kierował Zakładem Embrio-

logii Katedry Biologii UW, a w latach 1959-1961 był kuratorem tej Katedry. Od r. 1949 do końca życia wykładał embriologię kręgowców w UW i biologię rozwoju w AWF; prowadził też wykłady z embriologii i zoologii w Warszawskiej Akademii Medycznej /1950-1954/. Od r. 1953 był też nieprzerwanie członkiem Prezydium Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.

Po wojnie kontynuował Bilewicz badania z zakresu mechaniki rozwoju. W pracy "Doświadczenia nad wpływem czynności rozrodczych na długość życia u muchy owocowej *Drosophila melanogaster*" /1953/ badał zależność długości życia imago formy dzikiej muszki owocowej od spełnianych przez nią czynności kopulacyjnych wykazując, że czynności te prowadzą do skrócenia życia zarówno u samic, jak i u samców oraz przyspieszają termin składania jaj i zwiększają nieśność. Szczególnie wiele uwagi poświęcał w tym okresie fizjologii rozrodu ssaków. Z tej dziedziny wydał m.in. "Rozród jako cecha żywego organizmu" /1959/ i "Potwierdzenie liczby 48 chromosomów w komórkach somatycznych szympansa" /1961/ oraz wyjaśnił niektóre problemy zjawiska superfetacji u myszy, czyli kolejnych porodów bez kopulacji w różnych okresach po pierwszym porodzie. Bilewicz skrytykował poglądy tłumaczące to zjawisko istnieniem rui i ciąży dodatkowej, a także możliwością dodatkowej inseminacji przed porodem /zapłodnienie i implantacja zaszłyby wówczas po porodzie/, wskazując na mo-

zliwość wystąpienia późnej implantacji blastocyst pochodzących z owulacji przedporodowej.

Z ogólnej liczby ok. 60 prac na uwagę zasługuje też, ciesząca się w swoim czasie dużą popularnością, "Biologia" /1957/, której III wydanie ukazało się w roku 1963. Był również autorem licznych artykułów popularnonaukowych z zakresu rozwoju osobniczego, zagadnienia korelacji, procesu starzenia się, źródeł życia, ewolucji i długości życia człowieka.

Bilewicz prowadził także intensywną działalność organizacyjną jako rektor AWF i twórca prężnego ośrodka nauk biologicznych na jej terenie oraz jako wiceprezes Polskiego Towarzystwa Zoologicznego /1954-1962/. Jako gorący rzecznik utworzenia Polskiego Towarzystwa Naukowego Kultury Fizycznej przedstawił w roku 1956 projekt jego statutu.

Od roku 1951 był członkiem korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Był odznaczony Orderem Virtuti Militari V kl., Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi i Medalem X-lecia Polski Ludowej. Profesor Bilewicz zmarł w Warszawie 17.III.1962.

Andrzej Śródka